

УДК 373.3.091-056.45

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-153-155

Молнар Тетяна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Лавренова Марія Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
Кампов Наталія Володимирівна,
викладач,

Гуманітарно-педагогічного коледжу МДУ, м. Мукачєво

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається проблема організації роботи вчителя з обдарованими молодшими школярами. На основі аналізу наукової літератури визначено стан досліджуваного питання в педагогічній теорії і практиці; уточнено сутність поняття «педагогічний супровід обдарованих учнів»; окреслено основні етапи роботи з обдарованими молодшими школярами; акцентовано увагу на ключовій ролі вчителя початкової школи у гармонійному розвитку обдарованої дитини.

Ключові слова: педагогічний супровід, обдарованість, обдаровані діти, вчитель початкової школи.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства нагальним є залучення до процесів державотворення громадян, які здатні по-новому підійти до розв'язання важливих суспільних завдань. У зв'язку з цим виникає потреба у розвитку активних, творчих особистостей, що, у свою чергу, актуалізує проблему обдарованості. Раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих дітей визнається одним із головних напрямів удосконалення системи освіти.

Сьогодні перед школою стоїть завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної особистості, формування людини як суб'єкта соціального та професійного життя, підготовки її до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Зокрема, у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття) наголошується, що серед пріоритетних напрямів реформування шкільної освіти є своєчасне виявлення ранньої обдарованості, забезпечення умов для розвитку талановитих дітей, а також удосконалення навчально-виховного процесу в закладах освіти з урахуванням особистих якостей, стану здоров'я, природних задатків дитини [2].

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. У науковій літературі знаходять висвітлення такі аспекти проблеми обдарованості, як питання індивідуальних відмінностей обдарованих дітей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін); виділення сфер та видів обдарованості (Ю. Гільбух, М. Гнатко, С. Гончаренко, В. Слуцький); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (В. Давидов, Д. Ельконін, Н. Лейтес, В. Паламарчук); виявлення і розвиток обдарованості учнів (Дж. Рензулі, В. Крутецький, О. Кульчицька); структура обдарованості (Ф. Гальтон, Дж. Гілфорд, С. Льюїс, В. Рибалка, О. Савенков). У численних дослідженнях порушено проблеми обдарованості і творчості, визначено типи обдарованості, розкрито психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей, з'ясовано окремі аспекти роботи з обдарованими дітьми і молоддю.

Мета статті: окреслити методичні аспекти організації роботи вчителя з обдарованими молодшими школярами.

Результати дослідження. Початкова освіта – перший освітній рівень, який закладає фундамент загальноосвітньої підготовки школярів. Тому пріоритетне завдання початкової школи – пошук обдарованих дітей, їх підтримка, забезпечення всебічного розвитку дитини як особистості та найвищої цінності суспільства. Розв'язати це надскладне завдання покликаний учитель, який має бути готовим своєчасно помітити здібного вихованця, зрозуміти, не нашкодити його творчому розвитку, не загальмувати прояв здібностей, надати педагогічну підтримку в розвитку та реалізації індивідуального потенціалу.

У даному контексті педагогічний супровід доцільно розглядати як процес створення оптимальних умов для розвитку індивідуальних здібностей обдарованих учнів. Головна мета педагогічного супроводу полягає у максимальному сприянні

гармонійного розвитку обдарованої дитини [5].

Слід зазначити, що організація роботи вчителя з розвитку здібностей і талантів учнів передбачає кілька етапів.

Коли йдеться про роботу з обдарованими дітьми, то, перш за все, порушується питання про систему їх ідентифікації. Цим терміном позначають процедуру виявлення і відбору обдарованих дітей. Тож першим етапом роботи з обдарованими учнями є *діагностичний* – виявлення дітей, які мають здібності до певних видів діяльності, відрізняються нестандартністю мислення та творчим підходом до вирішення проблем.

Діагностика обдарованості проводиться з метою створення особливих умов навчання для дітей з високими здібностями. Єдиної методики, за якою вчителі з упевненістю могли б визначити сильні і слабкі сторони своїх учнів, не існує. Проте, уважне спостереження за дітьми в створеній атмосфері, що заохочує до самовираження, разом із засобами об'єктивного оцінювання, дозволяють педагогу ідентифікувати здібності учня. У класі має створюватися середовище, що стимулює творче, нестандартне мислення, а процес навчання не повинен обмежуватися часовими рамками – тільки такі умови сприяють прояву обдарованості й таланту серед учнів [3].

Виявити обдарованість можна завдяки застосуванню взаємодоповнюваних способів. По-перше, це метод спостереження як способу виявлення обдарованих дітей. За цим методом сприймають різноманітні вияви обдарованості. Результати можуть бути доволі обґрунтованими лише за умови регулярності, тривалості та багаторазовості спостережень. По-друге, – констатація певного рівня досягнутих дитиною успіхів у тій чи іншій сфері діяльності, що дає змогу встановити, до якого саме типу обдарованості належить конкретна дитина. Третій спосіб – виявлення обдарованих дітей з участю експертів. За описовими характеристиками обдарованості Л. Васильченко, учнів оцінюють: сам учень, батьки, педагоги. Психолог порівнює ці дані з результатами відповідних психодіагностичних методик. Четвертий спосіб – здійснення відповідних тестових діагностувань, які мають стандартизований характер і забезпечують отримання результатів на основі відповідних критеріїв і норм [1].

На переконання Н. Стародубцевої, діагностична програма комплексного обстеження у повному її обсязі повинна включати:

- опитування з використанням психологічного інструментарію;
- спостереження, що здійснюються психологом та вчителями;
- бесіди з педагогами;
- матеріали, отримані за допомогою анкетування батьків;
- аналіз результативності письмових робіт учнів, участі в олімпіадах, змаганнях, конкурсах тощо [6, с. 30].

Вважається, що діагностика дитячої обдарованості – це суто психологічна проблема. Однак, як показує практика, діагностика дитячої обдарованості має бути невід'ємною складовою педагогічного процесу. З цього приводу слушно зауважив

В. Сухомлинський: «Своєчасно знайти задатки у своїх вихованців, своєчасно розпізнати в кожному його покликання – це завдання стає найважливішим у системі навчально-виховної роботи» [7, с. 155].

Виявлення обдарованих дітей – це лише початок шляху. Найбільш важливим етапом є другий: педагогічно грамотно організувати роботу з обдарованими дітьми для розвитку їх задатків і нахилів. Традиційне навчання, орієнтоване на середнього учня, згубно діє на обдаровану натуру, необхідна індивідуалізація підходу. Відтак, другим етапом проектування роботи з обдарованими дітьми є *формуючий* – організація роботи з обдарованими учнями, створення умов для повноцінного інтелектуального, фізичного, духовного розвитку.

Відповідно до цього, важливим завданням є пошук оптимальних шляхів зацікавлення учнів навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості. В роботі зі здібними дітьми на уроках слід використовувати завдання підвищеної складності, нестандартні запитання, які розраховані на пошукову діяльність, творче застосування набутих знань.

Значні можливості для розвитку творчої діяльності учнів мають уроки літературного читання:

- створення казок, загадок, легенд на основі прочитаного;
- продовження розповіді про героя;
- створення діалогу (розмова з героєм твору);
- драматизація твору, творчий переказ тексту;
- створення на основі прочитаних творів літературних етюдів: музика весняного дощу, звуки осені, колір літа, радості, тепла тощо.

Для розвитку творчих здібностей молодших школярів на уроках української мови доцільно пропонувати завдання:

- записати речення в такому порядку, щоб вийшов текст;
- скласти текст за початком, серединою чи кінцівкою;
- перебудувати текст так, щоб усе, про що в ньому йдеться, стосувалося тебе;
- скласти текст за малюнком;
- добрати слова за змістом: хитрий, як...

На уроках природознавства можна запропонувати учням такі завдання:

- скласти порівняльні таблиці природних зон, природних угруповань, корисних копалин;
- описати тварину (за малюнком і планом);
- описати одну з корисних копалин нашого краю;
- скласти розповідь про природну зону рідного краю;
- розробити свою програму збереження природи в Україні.

На уроках математики доречним буде використання математичних жартів, загадок, головоломок, лічилок, кросвордів. Такі завдання вчать дітей мислити логічно, розвивають допитливість. Слід практикувати задачі, що мають декілька розв'язків, логічні задачі підвищеної складності, використання життєвого досвіду в процесі розв'язування задач чи прогнозуванні майбутніх подій, розв'язування задач шляхом повторного повернення до них через певний проміжок часу [5].

Так, система роботи з обдарованими учнями вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні види пошукової, розвиваючої, творчої діяльності. Однак, ефективність освітнього процесу в початковій школі значною мірою залежить від правильного добору методів навчання й умілого їх застосування. У роботі з обдарованими учнями слід застосовувати такі методи навчання, які б забезпечували високий рівень пізнавальної активності школярів, ефективність і результативність навчальної діяльності, і на основі цього – розвиток їх творчого потенціалу. Саме дослідницькі

методи, проблемні, методи інтерактивного навчання сприяють розвитку здібностей школярів. При цьому, освітній процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями, приймають альтернативні рішення, мають змогу робити маленькі відкриття, формують власні ідеї та думки, навчаються співробітництву. Сьогодні існують десятки класифікацій методів навчання. У кожному конкретному випадку педагог вирішує, який метод буде найефективніший на тому чи іншому уроці. Тільки правильний вибір і застосування методів навчання може забезпечити високий рівень знань учнів, формування потреби в систематичній, свідомій, творчій навчальній праці [4].

Як показує практика, часто трапляється перевантаження учнів традиційними навчальними заходами. Водночас, учні, які мають не тільки академічну, а й інші сфери обдарування – сферу художньої діяльності, рухову сферу тощо – не мають змоги їх розвивати. А тому слід формувати дві системи розвитку обдарованості: класно-урочну та позакласну. У позакласній діяльності основним рушієм є інтерес. Він визначає спрямування дитини і допомагає їй розвивати свої здібності. Предметні олімпіади, конкурси, гуртки (художні, спортивні, мистецького спрямування), заняття за інтересами – це далеко не повний перелік тих заходів, які спрямовані на розвиток здібностей та обдарованості школярів. Тож головними завданнями позакласної роботи є поглиблення знань, розвиток світогляду учнів, виявлення різноманітних творчих здібностей, сприяння всебічному розвитку [3].

У роботі з обдарованими дітьми важливим та необхідним є такий етап, як *аналіз та корекція діяльності (узагальнення)* – підведення підсумків здійсненої діяльності, її корекція, виявлення недоліків та позитивних зрушень, визначення шляхів подальшої роботи.

Виділені етапи тісно пов'язані між собою та становлять єдиний комплекс, системоутворюючим чинником якого є діяльність вчителя. Саме тому великої уваги необхідно надавати вдосконаленню педагогічної майстерності та розвитку творчості кожного педагога, який так чи інакше спілкується з обдарованою дитиною.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, організація роботи вчителя з розвитку здібностей і талантів учнів передбачає кілька етапів. Першим етапом роботи з обдарованими учнями є діагностичний – виявлення дітей, які мають здібності до певних видів діяльності, відрізняються нестандартністю мислення та творчим підходом до вирішення проблем. Другим етапом проектування роботи з обдарованими дітьми є формуючий – організація роботи з обдарованими школярами, створення умов для повноцінного інтелектуального, фізичного, духовного розвитку. У роботі зі здібними дітьми важливим та необхідним є такий етап, як *аналіз та корекція діяльності (узагальнення)* – підведення підсумків здійсненої діяльності, її корекція, виявлення недоліків та позитивних зрушень, визначення шляхів подальшої роботи. Зауважимо, що єдиних рекомендацій щодо навчання обдарованих учнів не існує, адже кожна дитина – унікальна особистість зі своїми перевагами і недоліками. Відтак, головним є пошук ключа – індивідуального підходу до кожного учня, зокрема, учня обдарованого, з вираженою індивідуальністю, незалежністю.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. *Перспективи* подальших наукових розвідок вбачаємо в розробці програми педагогічного супроводу обдарованих дітей молодшого шкільного віку в умовах модернізації освіти.

Список використаних джерел

1. Васильченко Л. І. Психолого-педагогічні особливості обдарованих дітей / Л. І. Васильченко // Педагогіка і психологія: вісник АПН України. – 2007. – № 4. – С. 32-39.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) // www.mon.gov.ua.
3. Когут С. М. Сучасні педагогічні підходи до розвитку обдарованості учнів / С. М. Когут // Педагогічна майстерня. – 2013. – №1. – С. 24-29.

4. Михайлик Л. В. Формування освітнього середовища для розвитку обдарованої дитини / Л. В. Михайлик // Педагогічна майстерня. – 2013. – № 1. – С. 15-20.
5. Молнар Т. І. Організація роботи вчителя початкової школи з обдарованими дітьми: навчально-методичний посібник для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 013 «Початкова освіта» / укладач Т. І. Молнар. – Мукачево: МДУ, 2018. – 59 с.
6. Стародубцева Н. В. Обдарованість: діагностика і система роботи із здібними дітьми / Н. В. Стародубцева // Управління школою. – 2007. – № 12. – С. 28-41.
7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори [В 5 т.]. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 2. – С. 149-418.

References

1. L. Vasilchenko (2007). Psychological and pedagogical features of gifted children / L. Vasilchenko // Pedagogy and Psychology: Bulletin of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. – № 4. – P. 32-39.
2. State National Program "Education" (XXI Century Ukraine) // www.mon.gov.ua.
3. S. Kohut (2013). Modern pedagogical approaches to the development of students' giftedness / S. Kohut // Pedagogical workshop. – №1. – P. 24-29.
4. L. Mikhailik (2013). Formation of educational environment for the development of gifted child / L. Mikhailik // Pedagogical workshop. – № 1. – P. 15-20.
5. T. Molnar (2018). Organization of work of elementary school teacher with gifted children: educational-methodical manual for full-time and part-time students of specialty 013 "Elementary education" / compiled by T. I. Molnar. – Mukachevo: MSU. – 59 p.
6. N. Starodubtseva (2007). Giftedness: diagnostics and system of work with capable children / N. V. Starodubtseva // School management. – № 12. – P. 28-41.
7. V. O. Sukhomlinsky (1977). How to educate a real person / V. O. Sukhomlinsky // Selected works [In 5 vols.]. – K.: Soviet School. – Vol. 2 – P. 149-418.

В статті розглядається проблема організації роботи учителя з одареними молодшими школярами. На основі аналізу наукової літератури визначено стан досліджуваного питання в педагогічній теорії та практиці; уточнено сутність поняття «педагогічне супроводження одарених учнів»; описано основні етапи роботи з одареними молодшими школярами; акцентовано увагу на ключовій ролі учителя початкової школи в гармонічному розвитку одареного ребенка.

Ключевые слова: педагогічне супроводження, одареність, одарені діти, учитель початкової школи.

The article has dealt with the problem of organizing teacher's work with gifted younger pupils. On the basis of the scientific literature analysis the state of the investigated problem in pedagogical theory and practice has been determined; clarified the sense of the conception of "pedagogical support of gifted students"; outlined the main stages of work with gifted younger students; attention has been placed on the key role of primary school teachers in the harmonious development of the gifted child. It has been established that the primary task of primary school is to find out gifted children, support them, ensure the comprehensive development of the child as a person and the highest value of the society. This task is solved by a teacher, who must be ready to notice gifted pupil, to understand, not to harm his creative development, not to slow the display of abilities, to provide pedagogical support in the development and realization of individual potential. In this context, pedagogical support should be considered as the process of creating optimal conditions for the development of individual abilities of gifted students. It has been proved that the organization of work of the teacher on development of abilities and talents of students involves several stages. The first stage of working with gifted students is diagnostic - identifying children who have the capacity for certain activities, differing in non-standard thinking and creative approach to solving problems. The second stage of designing work with gifted children is a formative - organization of work with gifted students, creating the conditions for the full intellectual, physical, and spiritual development. During the work with gifted children it is important and necessary such stage as analysis and correction of activity (generalization) - summing up of the performed activity, its correction, identification of shortcomings and positive changes, determination of ways for further work.

Key words: pedagogical support, giftedness, gifted children, primary school teacher.

УДК 373.3:37.017:34

DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)-155-159

Попадич Олена Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ЗМІСТУ ПРАВОВИХ ЗНАТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Обґрунтовано концептуальні засади міждисциплінарного підходу до формування правових знань молодших школярів, які передбачають визначення ролі і місця міжпредметних зв'язків у правовій підготовці учнів початкової школи; змістове наповнення на основі встановлених критеріїв відбору змісту правових знань; перехід до інтеграції як засобу формування цілісної системи правових знань учнів початкової школи; урахування вікових можливостей міжпредметних зв'язків у засвоєнні правових знань; підготовка вчителя початкової школи до формування правових знань міжпредметних зв'язків на засадах міждисциплінарності. Вперше визначено принципи міждисциплінарного підходу та обґрунтовано закономірності міждисциплінарної взаємодії правових знань молодших школярів.

Ключові слова: міждисциплінарний підхід, знання, правові знання, правознавство, зміст правових знань, початкова школа, молодші школярі.

Постановка проблеми. Проблема міжпредметних зв'язків між знаннями не втрачає своєї актуальності, оскільки предметна система навчання постійно вимагає узгодження та взаємодії знань, які подаються у різних навчальних дисциплінах. Постійне збільшення обсягів інформації, своєю чергою, вимагає перегляду, оновлення та усунення застарілої інформації. Водночас,

міжпредметні зв'язки відіграють важливу роль у навчальному процесі, зокрема світоглядну. Вони сприяють реалізації принципу науковості, посилюють єдність знань, формують цілісні практичні вміння та навички учнів. Практично всі наукові розробки з проблематики міжпредметних зв'язків є узагальненням практичних методик, стосуються дефініцій, класифікації та описів цих зв'язків.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>